

Ks. Grzegorz Jaśkiewicz

Leksykalne rozumienie *kerygmy* w literaturze przedchrześcijańskiej

Termin *kerygma* bardzo często występuje we współczesnych opracowaniach teologicznych. Posiada on proveniencję grecką. Oznacza: obwieszczenie, ogłoszenie, proklamację, wezwanie, ogłoszenie przez herolda oraz kazanie¹.

Ustalenie treści pojęcia wymaga analizy tekstów zarówno prozatorskich, jak i poetyckich, u różnych autorów. Niniejszy artykuł podejmuje próbę takiej analizy i znaczenia omawianego terminu.

Historia literatury helleńskiej obfituje w liczne przykłady użycia terminu *kerygma*. Jednym z bardziej znanych przykładów jest twórczość literacka Sofoklesa (496 – 406 przed Chrystusem). Autor ten, używając pojęcia *kerygma*, nadaje mu specyficzne znaczenie. W najpopularniejszej tragedii pt. *Antygona* zaraz na początku (w siódmym wierszu) pojawia się rzeczownik: κήρυγμα. Z uwagi na rodzaj nijaki rzeczownik ten może występować w trzech formach, a mianowicie w nominatiwie, akuzatiwie i wokatiwie. W omawianym przypadku Sofokles używa akuzatiwu, na co wskazuje dialog Antygony z Ismeną:

„Cóż bo za rozkaz znów obwieścił miastu
Ten, który teraz władzę w ręku dzierży?”²

Występujące tu słowo rozkaz przybiera znaczenie obwieszczenia³. Inne znaczenie kryje w sobie ten sam rzeczownik występujący w datiwie pod formą: κηρύγματι. Z analizy tekstu wynika, że oznacza on wezwanie⁴. W utworach Sofoklesa termin *kerygma* oznacza także wyrok. Znaczenie to występuje w tragedii pt.: *Król Edyp*. Wróżbita Tejrezjasz obwieszcza Edypowi wyrok. Tekst Sofoklesa brzmi następująco:

¹ Z. Abramowiczówna, *Słownik grecko-polski*, Warszawa 1958 – 1965, t. II, s. 659.

² Sofokles, *Antygona*, [w:] *Tragedie*, Warszawa 1969, s. 101.

³ H.G. Liddell, R. Scott, *A Greek English Lexicon*, 1961, s. 949.

⁴ Sofokles, *Antygona* ..., s. 107:

„Lecz otóż widzę, jak do nas tu zdąży
Kreon, co ziemią tą włada;
Nowy bóstw wyrok go w myślach pogrąży,
Ważne on plany waży i układa.
Widno, że zbadać chciałby nasze zdanie
Skoro tu starców wezwał na zebranie”.

„Doprawdy? a więc powiem ci, byś odtąd
 Twego wyroku pilnując unikał
 Wszelkiej i ze mną, i z tymi rozmowy,
 Jako ten, który pokalał tę ziemię”⁵.

Specyficzną formę użycia terminu kerygma spotykamy w *Elektrze* Sofoklesa. Rzeczownik ten występuje w genetiwie liczby mnogiej (κήρυγμάτων) wraz z towarzyszącym mu przymiotnikiem ὀρθίων. W tym wypadku, jak wskazuje tłumaczenie, termin ten ὀρθίων κήρυγμάτων oznacza donośny głos⁶. Informację relacjonuje w utworze postać zwana Pedagogiem.

W badaniach nad źródłami nie można pominąć znanego historyka Ksenofonta (430 – 355 r. przed Chrystusem). Pozostawił on bogaty dorobek literacki różnej treści: historycznej, filozoficznej, fachowe pisma wojskowe i myśliwskie. Jego twórczość jest traktowana jako swoisty wzór językowy. Był jednym z pierwszych autorów starożytnej Hellady, z którego pism uczono się greki. Nie należał do genialnych pisarzy, jednakże jako pisarz wszechstronny wiązał twórczość ze swym życiem⁷.

Jego historyczne dzieło *Hellenika*, co można przetłumaczyć jako *Sprawy Hellenów*, lub po prostu jako *Dzieje*, opisuje dzieje Grecji do bitwy pod Leuktrami (371) i Mantinea (362 r. przed Chrystusem). Próba prześledzenia konkretnego zastosowania przez autora w kilku miejscach interesującego nas terminu uściśli jego rozumienie.

W utworze Ksenofonta termin (κήρυγμα) odgrywa istotne znaczenie. Został on użyty w znaczeniu „wiadomość”. Ilustruje to następujący tekst: „Znajdujący się jednak w twierdzy komendant lacedemoński, otrzymawszy w nocy wiadomość, posłał natychmiast po posiłki do Platejów i Tespiów, lecz jeźdźcy tebańscy, dowiedziawszy się o zbliżaniu się Platejczyków, zabiegli im drogę i zabili z nich więcej niż dwudziestu”⁸.

W tym kontekście termin *kerygma* najprawdopodobniej może oznaczać konkretne wytyczne do działania. Jest to nowy aspekt, który w dalszych analizach będzie służył pogłębieniu treści omawianego terminu. Wagę tego słowa zawsze potwierdzają ważne okoliczności, od których zależy dalszy rozwój wypadków.

W IV wieku przed Chrystusem w literaturze funkcjonuje słowo *kerygma*. Widzimy to na przykładzie pseudoarystotelesowskiej *Ekonomiki*. Jej autor relacjonuje wyprawę Dionizosa z 385 roku na wybrzeże Etrurii. Po zakończeniu wyprawy „...wydał ogłoszenie, że każdy ma mu złożyć połowę z tego, co posiada, a drugą połowę lupu zatrzymać, temu zaś, który by nie złożył, zagroził karą śmierci”⁹.

Dionizos wydał załozdze ogłoszenie (κήρυγμα ἐποίησατο), które miało charakter bezwzględного rozkazu władcy. Od podporządkowania się jemu zależał dalszy los ludzi przebywających z Dionizosem. Kerygma nie jest zwykłą informacją, ale nakazem, któremu inni winni się podporządkować. Kto zaakceptuje treść ogłoszenia, będzie ocalony, kto się jemu sprzeciwi, poniesie karę śmierci. W dalszej części *Ekonomiki* dowódca Charide-

⁵ Sofokles, *Król Edyp*, [w:] *Tragedie...*, s. 240 – 241.

⁶ Sofokles, *Elektra*, [w:] *Tragedie...*, s. 328:

„Kiedy usłyszał donośny głos męża

Co w pierwszym rzędzie obwieszcza wyścigi [...]”.

⁷ J. L. Anowski, M. Starowieyski, *Literatura Grecji starożytnej w zarysie. Od Homera do Justyniana*, Warszawa 1996, s. 98 – 101.

⁸ Ksenofont, *Historia grecka*, Wrocław 1958, s. 158.

⁹ Arystoteles, *Polityka z dodaniem pseudo-arystotelesowskiej ekonomiki*, Warszawa 1964, s. 395.

mos z Oreos uczynił podobnie: „W miastach, które się w jego władaniu znajdowały, obwieścił zarządzenie, że nikomu nie wolno posiadać w domu żadnej broni, w przeciwnym razie winny zapłaci oznaczoną grzywnę. Ale potem, jakby o tym zapomniał, żadnej na to nie zwracał uwagi. Ludzie w przekonaniu, że on sam nie przywiązuje wagi do swego rozporządzenia, zatrzymali broń, jaką ktoś przypadkiem posiadał na miejscu. A on tymczasem nagle przeprowadził rewizję po domach i od tych, u których znalazł broń jakąś, ściągał wyznaczoną grzywnę”¹⁰.

Charidemos z Oreos, strateg, obwieścił zarządzenie (κήρυγμά τε ποιησόμενος). Rzeczownik występuje tu razem z participium aoristi passivi, co wskazuje na pewien zwrot, wyrażenie, które podobnie jak w przypadku Dionizosa pochodzi od czasownika ποιέω, który znaczy: robię czynię. To rozporządzenie (τὸ κήρυγμα) nie zostało zlekceważone przez dowódcę, jak się tego spodziewali jego poddani, lecz zostało skrupulatnie wypełnione.

Współczesny Arystotelesowi Demostenes (384 – 322 przed Chrystusem) używa słowa *kerygma*, w sytuacji gdy chodzi o radosną proklamację jakiegoś wydarzenia: „Przyznaliście mi wtedy za to złoty wieniec, Aristonikos postawił wniosek dosłownie tej samej treści, co Klezifon, sprawę uwieńczenia ogłoszono w teatrze — już po raz drugi spotyka mnie ten zaszczyt — Aischines zaś, który był przy tym obecny, ani nie podniósł żadnego sprzeciwu, ani nie zaskarżył wnioskodawcy”¹¹.

Kerygma oznacza tu wyróżnienie, które przypada Demostenesowi w udziale już po raz drugi (καὶ ἀναρρηθέντος ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ στεφάνου καὶ δευτέρου κηρύγματος ἤδη μοι τούτου γιγνομένου). Przyjęcie nagrody w postaci złotego wieńca poprzedza jej uroczysta proklamacja w teatrze, w obecności mieszkańców Aten, którym Demostenes wyświadczył wiele dobra. Istotnym elementem takiej nagrody była jej publiczna proklamacja: „Pozostaje mi teraz, jak sądzę, zająć się sprawą publicznego obwieszczenia przyznanej mi nagrody oraz przyjęcia mego sprawozdania z pełnionych publicznie czynności” (Ἔγουμεν τοίνυν λοιπὸν εἶναι μοι περὶ τοῦ κηρύγματος εἰπεῖν καὶ τῶν εὐθυσῶν)¹².

Publiczne ogłoszenie sprawia, że nagroda staje się tym bardziej pożyteczna i owocna: „...ponadto zaś ogłoszenie tej nagrody w teatrze przedstawia szczególną korzyść dla tych, którzy ją przyznają. Wszyscy bowiem słuchacze uzyskują naturalną zachętę do świadczenia usług państwu i bardziej sławią samą formę podziękii niż nią wyróżnionego”¹³.

To ogłoszenie staje się *kerygmą* (γίγνεται τὸ κήρυγμα), przy czym niesie wzajemną korzyść zarówno dla tego, kto je wygłasza publicznie w teatrze, jak i dla wyróżnionego nagrodą.

Listę autorów greckich należy uzupełnić o nazwisko Pauzanasza (ok. 115 – 180 r.). Autor ten był znanym geografem i podróżnikiem opisującym starą Grecję¹⁴. W swych pismach zawartych w dziesięciu księgach (*Wędrowki po Helladzie*) pozostawił wiele cennych spostrzeżeń. Opisy te dotyczą zabytków, kultów, dziejów lokalnych oraz zbiorów legend¹⁵. W swoich refleksjach dotyczących opisu olimpiad umieścił ciekawe zdanie, w którym wystąpiło słowo *kerygma*. Termin ten został użyty w opisie pewnych zawodów, które

¹⁰ Tamże, s. 403.

¹¹ Demostenes, *Wybór mów*, Wrocław 1991, s. 214.

¹² Tamże, s. 225.

¹³ Tamże, s. 230.

¹⁴ T. S i n k o, *Literatura grecka*, Kraków 1951, t. III, s. 459 – 465.

¹⁵ J. L a n o w s k i, M. S t a r o w i e y s k i, *Literatura Grecji starożytnej ...*, s. 140.

z czasem zaczęły zanikać. Odnośne zdanie brzmi następująco: „Wyścig rydwanów, tzw. «apene», uznano w olimpiadzie siedemdziesiątej, wyścig konny tzw. «kalpe», w następnej, a już w osiemdziesiątej czwartej uroczystości ogłoszono, że na przyszłość nie odbędzie się nigdy więcej ani jeden, ani drugi”¹⁶.

Relacja o zarzucanych dyscyplinach olimpijskich zawiera interesujące nas słowo w zwrocie: κήρυγμα ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἐποιήσαντο. To uroczyste ogłoszenie jest ostateczną decyzją, która ma moc przepisu prawa, jest pewnego rodzaju nicodwołalnym wyrokiem, zapewnieniem, które ma być realizowane w przyszłości.

Konkluzje

Reasumując dotychczasowe analizy, jako próbę wyników można przyjąć następujące stwierdzenie: *kerygma* w pismach pogańskich występuje w różnych znaczeniach. Może ona być synonimem takich określeń, jak rozkaz, obwieszczenie, wiadomość, głos, rozporządzenie publiczne, ogłoszenie, nakaz, decyzja. *Kerygma* zawsze dotyczy ważnych treści. W związku z czym ludzie zobowiązani są zająć wobec niej określone stanowisko. Mogą ją zaakceptować lub odrzucić.

Wydaje się, że próba ukazania leksykalnego wymiaru *kerygmy* w literaturze przedchrześcijańskiej sprowadza się do jej dogmatycznego wydzwięku. Kryje ona w sobie, najogólniej mówiąc, niepodważalny rozkaz czy informację. Na podstawie użycia tego terminu w starożytności łatwiej można zrozumieć mandat misyjny Chrystusa, w którym On polecił głosić swym uczniom i ich następcom Dobrą Nowinę o Królestwie Bożym, którą popularnie nazywamy *kerygmą*.

Ks. Grzegorz Jaśkiewicz

Lexical Understanding of “Kerygma” in Pre-Christian Literature

Summary

Kerygma in the pre-christian literature has various meanings. Its notation differs from the context. It can signify order, information, voice, public decision. It is usually bound up with something very important. People ought to take it under consideration because of its consequences. The article sets out to understand much more the term “kerygma” which is equal to Christ’s teaching and proclamation of the Gospel in his Church.

¹⁶ Pauzaniasz, *Wędrowki po Helladzie*, [w:] *Na olimpijskiej bieżni i w boju*, J. Niemirska-Pliszczyńska (tłum.), Wrocław 1968, s. 70.